

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

รูปแบบการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Cross-sectional Descriptive Study) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป แบบประเมินความจำ แบบสัมภาษณ์ผลกระทบของสุขภาพช่องปากต่อสมรรถภาพในชีวิตประจำวัน (OIDP Index) สำหรับผู้สูงอายุ แบบประเมินภาวะโภชนาการ ความสามารถในการเคี้ยวอาหารและการเลือกชนิดอาหาร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่มารับบริการใส่ฟันเทียมพระราชทานที่โรงพยาบาลสารภี อำเภอสาร์ภี จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2550 และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งหมด 150 คน เป็นผู้สูงอายุที่ใส่ฟันเทียมทั้งปาก (Complete Denture) จำนวน 125 คน และใส่ฟันเทียมเกือบทั้งปากตั้งแต่ 16 ซี่ขึ้นไป จำนวน 25 คน โดยสัมภาษณ์ทุกคน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ โดยแบบสัมภาษณ์ 1 ชุด จะแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ โรคประจำตัว

ส่วนที่ 2 เป็นการประเมินความจำ

ใช้แบบประเมินความจำที่ modified จาก Short Term Memory Test (Srisilapanan, 1997) มีทั้งหมด 6 ข้อ มีวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลส่วนนี้เพื่อประเมินว่าผู้สูงอายุยังมีความจำและสมาธิเพียงพอในการตอบคำถามในแบบสัมภาษณ์หรือไม่

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ผลกระทบของสุขภาพช่องปากต่อสมรรถภาพในชีวิตประจำวัน

เลือกใช้ดัชนี OIDP (The Oral Impacts on Daily Performances Index) (Srisilapanan, 1997)

วัดผลกระทบที่มีต่อสมรรถภาพในชีวิตประจำวันในแปดกิจกรรมหลัก คือ

1.การกินอาหาร 2.การพูดหรือการออกเสียงให้ชัดเจน 3.การทำความสะดวกช่องปากหรือฟันปลอม
4.การดำเนินชีวิตต่างๆไป (การทำงานบ้าน การทำความสะอาดบ้านเรือน การทำอาหาร) 5.การนอนหลับพักผ่อน 6.ความสนุกสนานในการได้ออกไปพบญาติสนิทมิตรสหาย 7.อารมณ์และจิตใจเป็นปกติ ไม่หงุดหงิด รำคาญง่าย 8.สามารถยิ้ม หัวเราะ อวดฟันได้โดยไม่อายใคร โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ความถี่ของการเกิดปัญหา ปริมาณของความถี่ของการเกิดปัญหา ความรุนแรงของผลกระทบจากปัญหา ซึ่งคำตอบจะมีค่ารหัสคะแนนเพื่อใช้ในการแปลผล มีระบบการให้คะแนนที่สามารถนำมาใช้ร่วมกับข้อมูลทางระบาดวิทยาในการกำหนดความจำเป็นในการรักษาทางทันตกรรมรูปแบบใหม่ โดยมีคะแนนความถี่ที่เกิดผลกระทบและความรุนแรงของผลกระทบ

ทุกคำถามของ OIDP ถามถึงปัญหาที่มาจากปาก ฟัน หรือฟันปลอมในช่วงเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา ดังนั้นคะแนนมากจึงหมายถึงปัญหามาก ถามทั้งเรื่องความถี่และความรุนแรงของปัญหาในแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้น คำตอบอยู่ในช่วง 0-5 นอกจากนั้นการให้คะแนนความถี่ยังแบ่งเป็น 2 ประเภทตามลักษณะของปัญหา กล่าวคือปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำๆ อย่างต่อเนื่องในรอบ 6 เดือน จะบันทึกคะแนนตามความบ่อยของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ถ้าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นน้อยครั้งแล้วหายไปไม่ได้กลับมาเกิดใหม่ซ้ำๆ ในรอบ 6 เดือน เช่น ปวดฟันครั้งเดียวที่เป็นระยะเวลาหลายวันแล้วหายไปเป็นที่สุด จะบันทึกคะแนนโดยใช้จำนวนวันโดยรวมที่มีปัญหา สำหรับคะแนนความรุนแรงเป็นการถามถึงความรุนแรงของปัญหาในแต่ละกิจกรรมที่ไปกระทบกระเทือนชีวิตประจำวัน คำตอบเป็น 6 ระดับ (0 = ไม่กระทบกระเทือน 1 = เล็กน้อยมาก 2 = เล็กน้อย 3 = ปานกลาง 4 = รุนแรง 5 = รุนแรงมาก) ดังนั้นเมื่อนำคะแนนความถี่มาคูณกับคะแนนความรุนแรงในแต่ละกิจกรรม จะได้คะแนนปัญหาของแต่ละกิจกรรม (มีค่าสูงสุดคือ 25) เมื่อรวมคะแนนของทั้ง 8 กิจกรรมเข้าด้วยกัน จะได้ค่าคะแนนรวม (มีค่าสูงสุดคือ 200) แล้วจึงนำมาหารสองให้เป็นคะแนนร้อยละ (มีค่าสูงสุดคือ 100)

ส่วนที่ 4 ภาวะโภชนาการของผู้สูงอายุ

4.1 การประเมินภาวะ โภชนาการของผู้สูงอายุ

ใช้แบบประเมินภาวะ โภชนาการ Mini Nutritional Assessment (MNA) (อรพินท์ บรรจง และคณะ, 2548) ประกอบด้วยการประเมินสัดส่วนร่างกาย การประเมินภาวะสุขภาพโดยรวมของผู้ตอบ และประเมินพฤติกรรมการกินอาหาร คำถามทุกข้อจะมีคะแนนกำกับ ผลรวมคะแนนทุกข้อมีคะแนนสูงสุด 30 คะแนน เกณฑ์คะแนน MNA ที่ใช้ แยกผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คะแนนที่ได้ >23.5 คะแนน เป็นกลุ่มปกติมีภาวะโภชนาการอยู่ในเกณฑ์ดี คะแนน 17-23.5 เป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการขาดอาหาร และผู้ที่ได้คะแนน <17 เป็นกลุ่มขาดสารอาหาร ค้นหากลุ่มที่มีปัญหาขาดอาหาร และกลุ่มเสี่ยงต่อการขาดอาหาร และใช้การวัดค่าดัชนีมวลกาย (Body Mass Index , BMI) โดยแยก

ผู้สูงอายุที่มีค่า BMI ≥ 23.5 เป็นกลุ่มน้ำหนักเกิน ค่า $18.5 \leq \text{BMI} < 23.5$ เป็นกลุ่มปกติ และค่า BMI < 18.5 อยู่ในเกณฑ์ผอม

4.2 ความสามารถในการเคี้ยว ความถี่ในการกินอาหาร การรับรู้ชนิดอาหาร

ใช้แบบประเมินที่พัฒนาในโครงการประเมินผลโครงการฟื้นฟูสุขภาพพระราชนิเวศน์ (กองทันตสาธารณสุข, 2551) ประกอบด้วย 3 ส่วน

ใช้แบบประเมินถามปัญหาของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการกัด การเคี้ยว และการกลืน รวมทั้งความสามารถในการกินอาหารชนิดต่างๆ ว่ากินได้สบาย หรือกินได้แต่มีปัญหาเล็กน้อย หรือกินไม่ได้เลย

4.3 ความถี่ในการกินอาหาร

ใช้แบบประเมินสอบถามเกี่ยวกับความถี่ที่ผู้สูงอายุกินอาหารแต่ละชนิดตามรายการที่กำหนดไว้ว่ากินบ่อยมาก หรือกินบ่อย หรือกินนานๆครั้ง หรือกินไม่ได้/ไม่กิน

4.4 การรับรู้ชนิดอาหาร

ใช้แบบประเมินสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ชนิดอาหาร เพื่อต้องการทราบว่าผู้สูงอายุคิดว่าอาหารแต่ละรายการเป็นอาหารที่แข็ง/เหนียวมาก อาหารที่แข็ง/เหนียวปานกลาง หรือเป็นอาหารอ่อน กรณีผู้สูงอายุตอบไม่ได้หรือไม่แน่ใจให้บันทึกในช่องตอบไม่ได้

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ใช้ข้อมูลที่ได้ศึกษานำแบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มีแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป แบบประเมินความจำ แบบประเมินภาวะโภชนาการ Mini Nutritional Assessment (MNA) แบบประเมินความสามารถในการเคี้ยว แบบสอบถามความถี่ในการกินอาหารและการรับรู้ชนิดอาหาร แบบสัมภาษณ์ OI DP index สำหรับผู้สูงอายุ (Srisilapanan, 1997) มาใช้

2. กำหนดขอบเขตและโครงสร้างของเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาและถูกต้องตามเกณฑ์

3. ผู้วิจัยศึกษาคู่่มือการใช้แบบสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ ด้วยตนเองและเป็นผู้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ใส่ฟันเทียมพระราชทานด้วยตนเองทั้งหมด

4. การหาความเชื่อมั่น (reliability) นำแบบสัมภาษณ์ความสามารถในการเคี้ยว ที่ถามเกี่ยวกับปัญหาในการใช้ฟันกัดอาหาร ปัญหาในการเคี้ยวอาหาร ปัญหาในการกลืนอาหาร ไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน (ผู้สูงอายุที่รับบริการใส่ฟันเทียมพระราชทานที่โรงพยาบาลสันกำแพง) เพื่อศึกษาหาความสอดคล้องของเนื้อหาในส่วนนี้ แล้ว

นำมาปรับปรุงก่อนที่จะนำไปเก็บข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient Alpha) ของครอนบาช (Cronbach's Coefficient) ให้ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับหรือมากกว่า 0.7

5. จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ แล้วนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรม ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในการทำการศึกษาก็ได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์และขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ โดยมีอิสระในการตอบรับหรือปฏิเสธการตอบแบบสัมภาษณ์ โดยเซ็นใบยินยอมเข้าร่วมงานวิจัย และสามารถจะออกจากการศึกษาได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องให้เหตุผลหรือคำอธิบายใดๆ ทุกคำตอบจะถือเป็นความลับ ข้อมูลทั้งหมดผู้ศึกษาจะนำไปวิเคราะห์ในการศึกษา และนำผลการศึกษาเสนอในภาพรวมในเชิงวิชาการเท่านั้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2551 ถึง กรกฎาคม 2551 โดยดำเนินงานเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา สาขาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ถึงนายอำเภอสารภีและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมแนบใบเซ็นยินยอมให้การยินยอมในการศึกษาครั้งนี้แก่กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำการศึกษา
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่ได้รับการใส่ฟันเทียมพระราชทานทุกคนของโรงพยาบาลสารภี ตั้งแต่ปี 2548-2550 ซึ่งมีรายชื่อและที่อยู่ของผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยรวบรวมได้จากข้อมูลการใส่ฟันเทียมพระราชทานของงานทันตกรรม โรงพยาบาลสารภี สัมภาษณ์ตามรายชื่อผู้สูงอายุที่อยู่ใกล้เคียงกันเป็นรายตำบล ทั้ง 12 ตำบลที่บ้านของผู้สูงอายุในบริเวณที่สะดวกต่อการสัมภาษณ์ ในตอนเย็น ซึ่งมีการปรับวิธีการสัมภาษณ์โดยให้เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยนัดหมายผู้สูงอายุในเขตวันละประมาณ 5-10 คน แล้วผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ในวันหยุด ส่วนข้อมูลนำหนักและส่วนสูงของผู้สูงอายุ จะนัดให้มาชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงพร้อมกับการตรวจเช็คฟันปลอมที่โรงพยาบาลสารภี ด้วยเครื่องชั่งน้ำหนักและที่วัดส่วนสูงเครื่องเดียวกันที่ผ่านการตรวจ

ความเที่ยงตรงแล้ว โดยจะนัดผู้สูงอายุในวันที่ไปสัมภาษณ์ จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการตอบกลับมาตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบในแบบสัมภาษณ์อีกครั้งทุกฉบับ

4. นำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดจำนวน 92 ชุด ที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและให้คะแนนเป็นที่ถูกต้องแล้วจึงนำไปประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS version 16.0 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่

1.1 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ โรคประจำตัว

1.2 ข้อมูลจากส่วนที่ 2 เป็นการประเมินความจำ

วิเคราะห์ด้วยสถิติ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ

1.3 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ผลกระทบของสุขภาพช่องปากต่อสมรรถภาพในชีวิตประจำวัน สำหรับผู้สูงอายุ วิเคราะห์ด้วยสถิติ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ เปรียบเทียบระหว่างผู้ใส่ฟันเทียมทั้งปาก (Complete denture) กับผู้ใส่ฟันเทียมเกือบทั้งปากตั้งแต่ 16 ซี่ขึ้นไป

ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนน ODP ซึ่งแปรผลจากค่ารหัสคะแนนที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ กับค่าตัวแปร เพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ โรคประจำตัวใช้ Chi-square test

1.4 ข้อมูลจากส่วนที่ 4 ภาวะโภชนาการของผู้สูงอายุ

- การประเมินภาวะโภชนาการของผู้สูงอายุ
- ความสามารถในการเคี้ยว
- ความถี่ในการกินอาหาร
- การรับรู้ชนิดอาหาร

วิเคราะห์ด้วยสถิติ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ